

איסורי החזיר במשפט הישראלי –
בין הדיון הפוליטי לדיון המשפטי

חומרי קריאה מתוך "דברי הכנסת" ופסקי דין

השופטת פרופ' דפנה ברק-ארז

בג"צ מס' 122/54

ח. אקסל ואח' נגד ראש העיר, חברי המועצה ובני העיר של אוור נתניה

בבית-המשפט העליון בשבתו כבית-משפט גבוה לצדק
[13.9.54, 19.11.54, 9.12.54]

לפני הנשיא (אולשן). השופטים זוסמן, ויתקין

ז

צו

הנשיא (אולשן): זוהי תשובה לצו-על-תנאי מתאריך 13.9.54. בו נדרשו המשי-
בים ליתן טעם מדוע לא יעניקו למבקשים רשיון עפי' פקודת המלאכות והתעשיות (הסד-

רתן). להחזקת נקניקיה בהנחום שברחוב הנציב בנתניה, ולמה לא יבטלו את האיסור למכירת
מוצרי בשר חזיר כתנאי למתן רשיון כזה, וכן למה לא יבטלו את דרישתם כי המבקשים
יחתמו על התחייבות שלא למכור בשר חזיר בהנחתם כתנאי למתן הרשיון האמור.
בעובדות העיקריות אין מחלוקת בין הצדדים.

יאמר מיד. שלא מצאנו כל יסוד לכך — ולפנינו אף לא נטענה הטענה — שהמשיבים
בסרבם להעניק את הרשיון נתגו כלפי המבקשים באופן שרירותי במובנה הרגיל של המלה.
הסירוב לא נבע מטעמים אישיים. הסירוב הזה בא בעקבות העמדה העקרונית עליה החליטה
מועצת עיריית נתניה, לגבי מכירת מוצרי בשר שיש בהם בשר חזיר.

הבעיה היחידה, שביחס אליה חלוקים הצדדים והדורשת פתרון במשפט הזה, היא
סמכותה של המועצה בנדון זה, לאור החוק ממנו שואבת המועצה את כוחותיה או סמכויות-
תיה. האם איסור מכירת מוצרי בשר חזיר הוא ענין הנתון לסמכותה הייחודית של הכנסת.
או האם יש סמוכין בחוק לקיום סמכות כזאת גם בידי המועצות העירוניות?

א

ב

הנשיא (אולשן)

אין אנו מוכנים לקבל את הטענה, כי הסירוב כאן היה מבוסס על שיקולי שמירת כריאות הציבור. וזה מפני הטעמים הבאים:

א) ראש העיריה, בשעת הקירחה, כשהופנתה אליו בנדון זה שאלה על-ידי בית המשפט, ענה בכנות, שאמנם בזמן הדיון בעיריה היה חבר אחד, רופא לפי מקצועו, שטען גם מטעמי כריאות, בהצביעו על כך שכנתניה אין בית מטבחים לשחיטת חזירים, ולפיכך אין בטחון ביחס לפיקוח הוטרינרי, אבל אישר שהגימוק העיקרי לקבלת התחלטה היא הגימוק הדתי-חברתי, כלומר איסור הדת על אכילת בשר החזיר וסלידתו של רוב הציבור ממכירת בשר חזיר או מוצריו.

ב) בהצהרת המבקשים נאמר, כי הנקניקים הנמכרים בחנותם מיוצרים כבתי-חרושת הנמצאים תחת השגחת המוסדות המוסמכים בארץ מטעם הממשלה. דבר זה לא הוכחש ולא נסתר על-ידי כל הוכחה שהיא. זאת ועוד, בנדון זה אין הבדל בין נקניק המכיל בשר חזיר לבין נקניק שאינו מכיל בשר כזה, כי ידוע הדבר, שאפשר לעשות נקניק מבשר בקר שנשחט באופן בלתי חוקי, ללא פיקוח וטרינרי, והמשיבים אינם נמנעים ממתן רשיונות לממכר נקניק ואינם מתנים את מתן הרשיונות כתנאי שמבקשי הרשיונות יוכיחו כי הנקניק הנמכר על-ידם עשוי מבשר בקר, עגל וכר שנשחטו באופן חוקי תחת פיקוח וטרינרי; אלא שבנדון זה סומכים כנראה המשיבים על פיקוח השלטונות המרכזיים על בתי-החרושת לנקניקים, אין להניח שדוקא על תוצרת נקניק המכיל בשר חזיר אין הדאגה לפיקוח מצד השלטונות. מאחר שלפחות התושבים הנוצרים במדינה צורכים אותו.

ג) בהתחייבות אשר גדרשו המבקשים לחתום מצוים המבקשים ש"לא לעסוק, שלא לסחור ושלא להתזיק" בחנות בשר חזיר או מוצרי בשר חזיר, איסור זה הוא רחב ביותר ואינו הכרחי, אילו היתה המטרה רק "שמירת כריאות הציבור", שהרי אפשר "לעסוק" ולסחור" בבשר חזיר אפילו בלי להתזיק ולמכור בשר כזה בחנות. יכול אדם להתזיק בחנותו נקניק שאינו עשוי ממוצרי חזיר, ובחנותו זו "לעסוק ולסחור" בבשר חזיר על-ידי קניית בשר כזה מתוך לנתניה ומכירתו לאדם מחוץ לנתניה, כשרק העיסקה המסחרית נעשית בחנותו בנתניה.

ד) השאלה הכללית, אם אכילת בשר חזיר משפיעה לטובה או לרעה על כריאות בני-אדם כודאי שאינה בסמכות העיריה להחליט עליה, שהרי אין בפי המשיבים הטענה, כי היא עשויה להשפיע לרעה באופן מיוחד על כריאות תושבי נתניה. נזכור נא, כי בשלב זה אין אנו דנים בנימוק הדתי, או בנימוק של אינטרס ציבורי, אלא דנים אך ורק בנימוק של "שמירת כריאות הציבור", ולפיכך יכולים אנו להשוות את המצרך הזה למצרכים אחרים.

הנשיא (אולסון)

שורת דעה, ואולי גם דעה בעלת משקל, שהעישון משפיע לרעה על בריאות בני-אדם. הכנסת בודאי רשאית, מטעמי שמירה על בריאות הציבור, לחוקק חוק האוסר על העישון. אולם לא יעלה על דעת מי שהוא, שמטעמי שמירה על בריאות הציבור בכוחה של עירייה לסרב לתת רשיון למכירת סיגריות. בפקודת העיריות אין כל רמז לכך שנמסר לה כוח כזה.

א

במידה שהבעיה היא ארצית ולא מקומית, גם שורת ההגיון מחייבת, שהיא תהיה נתונה לסמכותה של הכנסת ולא לסמכותה של העירייה. אפילו כאשר בעיה מעין זו יש לה משמעות מיוחדת בעיר מסוימת, היא ענין לכנסת, אשר, בהתחשב עם התנאים המיוחדים המקומיים, יכולה להקנות לעירייה מסוימת את הכוח לטפל בבעיה הזאת לפי תנאי המקום; אבל כל עוד הכנסת לא עשתה זאת, אין העירייה רשאית ליטול לעצמה את הסמכות לכפות על תושביה אותו פתרון של הבעיה הארצית כפי שהוא נראה לה. באיכות המשיבים עשה כמיטב יכולתו לשכנענו, שאם הנימוק של "שמירה על בריאות הציבור" אינו עשוי להכשיר את האיסור, הרי השיקול "למען הסדר הציבורי" הנו שיקול הנתון לסמכותה של העירייה.

ב

יצוין דרך אגב, שבסעיפי החוק עליהם הסתמך, המלים "למען הסדר הציבורי" אינו מצויות.

ג

לשם כך השתדל לשכנע אותנו, כי האיסור על אכילת בשר חזיר, לא זו בלבד שהוא איסור דתי, אלא שלאיסור הזה גם גוון לאומי. ולפיכך השמירה על האיסור הזה יש בו "אינטרס ציבורי", כמובן שהמחוקק השתמש בו בפקודת העיריות.

ד

בקשר לטענה זו ציטט לפנינו באיכות המשיבים הרבה אסמכתאות מכל הדורות. החל בתורה וכלה במילון החדש של א. אבן-שושן, אסמכתאות שלדעתו מבטאות את השקפת העם על אכילת בשר חזיר. וכן טען שיש הרבה יהודים, שאינם מקפידים על כשרות ובכל זאת בוהלים במכירת בשר חזיר עליידי יהודים, או ליהודים.

ה

אין זה מטמכותו של בית-המשפט תוה לחוות דעה בענין היחס שבין האיסור הנ"ל לבין העקרון של חופש הפרט. כלומר להחליט אם יש הצדקה לכפיית האיסור הזה, כאמצעי עות הוק, גם על אלה אשר אינם חרדים לדת, או אשר אינם מחשיבים את האיסור הזה מכחינה לאומית. או מבחינת משטר החופש במדינה, ואם אין הצדקה כזאת. אילו עשינו זאת, הרי היינו נוטלים לעצמנו סמכות שמעולם לא התכוונו להעניק לנו. למטרת פתרון הבעיה העומדת לפנינו הננו יכולים לצאת מן ההנחה, שאין עוררין על טענתו של כ"כ המשיבים, כי אין זה רק איסור מטעם הדת גרידא. הננו יכולים להניח, כי המצב בנדון זה אמנם הנהו כמו שתואר על ידו:

ו

"הגם שאטרה תחורה כמה זכמה בהמות, חיות ועופות, ועל כן נמנעו בני ישראל מלאכלם בכל הדורות, מכל מקום לא מצינו שגילו איוה יחס של תיעוב כלפי אחד מהם, פרט לחיה אחת — החזיר, שמאז ומעולם ומימי קדם ועד דור אחרון, היה מוקצה מחמת מיאוס, גועל נפש, ממאר ומטמא

הנשיא (אולש)

ומשוקץ בעיני כל יהודי, סמל הכיעור והתועבה, עד שנמנעו אפילו מלהזכיר בשמו וקראוהו: דבר אחר.

הרבה עקבות לבחילה מיוחדת זו כלפי החויר אנו מוצאים במקורות, החל מתקופת המקרא ועד ספרי ימינו, ואם כי איסור אכילת חויר איננו משלוש המצוות שמחוייבים למסור גפש עבדן, בכל זאת רבים מסרו נפשם לבלתי היגעל בחויר" (מטענות בא"כוח המשיבים).

אף-על-פי-כן נשאר במקומה הבעיה. הקונפליקט בין אלה הרואים כאיסור אכילת בשר חויר דבר שבקדושה, או דבר שהוא בגפשו של הלאום, לבין אלה אשר אינם רואים את הדבר באספקלריה זו, ובעקבות הקונפליקט הזה, או בקשר אתו, קיים גם הבדל דעות אחר: בין אלה הסבורים, כי יש לבפות על-ידי חוק את האיסור על הכלל ללא כל התחשבות בקונפליקט הזה, לבין אלה (ובניהם שבעצמם אינם עוברים על הלאו הזה) הסבורים, כי במדינה דמוקרטית אין מקום לכפיה כזאת ושיש להשאיר את הרבר למצפוננו של כל אדם ואדם ולשטח המוסר.

הבעיה הזאת היא לדעתנו בעיה כללית 'ארצית'. שאינה מיוחדת למקום מסוים, ופת-רוגה יחזון לסמכותו הייחודית של המחוקק הארצי, אלא אם כן מצא המחוקק הארצי לנכון להעביר את כוח ההחלטה בענין זה לסמכויות המקומיות.

בהחלטה מעין זו כרוכה שאלת שלילת חופש הפרט. נכון הרבר, שבכל מדינה, אפילו מדינה הני נאורה, קיימת בשטחים אין ספור שלילת חופש הפרט. בלעדיה אין אפשרות קיום למדינה מסודרת. בלעדיה יש רק מקום למשטר של אנרכיה, כי בלעדיה לא תתאחר הסדרת קיום משותף של עם במדינתו. לשם הבטחת בטחון המדינה דרוש צבא ואפשרות של כפיית גיוס לצבא, לשם שמירה על כריאות הציבור דרושה כפיית הכללים בנוגע לשמירה על נקיון, לשם הסדרת הזימים הכלכליים של האוכלוסיה קיימים סייגים והגבלות, ואפשר להרכות בדוגמאות כהנה וכהנה.

הדבר המציין משטר דמוקרטי הוא, שהכוח להגביל את חופש הפרט שאוב מרצון העם, ולמיכך הוא מסור למוסד הרשאי לדבר ולהחליט בשמו. והוא — בית המחוקקים.

בית-המחוקקים מוסמך להשתמש בכוח הזה במידה שהוא רואה הכרח בדבר, לאור האינטרסים של האומה. לעתים עצם השאלה אם לגבי בעיה מסויימת קיים הכרח כזה, נהפכת מפאת חשיבותה לשאלה העומדת להכרעה בפני האומה. כשעת בחירות לבית-המחוקקים; למשל, כאשר היא נכללת בתכניות המפלגות היריבות, או במדינות מסוימות על-ידי משאל עם. השאלה הזאת היא כה חשובה, שיש והרוב בבית-המחוקקים נמנע מלהשתמש בכוח הרוב כשהשאלה הזאת — היינו ההכרח בהגבלת חופש הפרט בקשר לבעיה מסויימת — לא עמדה להכרעה בזמן הבחירות, והרוב הזה איננו בטוח בדעת רוב האומה בנדון זה.

בכוח הזה להגביל את חופש הפרט המסור לידי בית-המחוקקים כלול גם הכוח להסמיך אחרים, כמו עיריות, שרים, רשות מוסמכת וכו', להעניק להם את הכוח להגביל את חופש הפרט בשטחים מסויימים. במקרים כאלה שואבת הרשות המוסמכת את הכוח הזה בעקיפין מרצון האומה, לכן על בית-המחוקקים להעניק את הכוח הזה במפורש ובכרבים שאינם

בג"צ 122/54 ת. אקסל ואח' נגד ראש העיר. חברי המועצה ובני העיר של אזור נתניה

הנשיא (אולפון)

משתמעם לשתי פנים, ובעיקר כאשר הענין נוגע בבעיה שהיא ארצית הרבה יותר מאשר מקומית. במקרה האחרון אין ללמוד על הענקת כוח כזה מכלל. אלא אם כן הכוונה להעניק כוח זה בולטת ומשתקפת באופן ברור בנוסת החוק או במטרתו המפורשת.

- א במקרה שלפנינו הבעיה היא בודאי ארצית יותר מאשר מקומית. אם אמנם איסור מכירת כשר וזיכר מבחינת "האינטרס הציבורי" — הטומן בחובו, כטענתו של בא-כוח המשיבים, גם זרכים דתיים או קרבים לאומיים — הוא בעיה ארצית, והמחוקק במקום לפתרה בקנה מידה ארצי העדיף לפצלה ולפתרה בקנה מידה מקומי. הרי צריכה היתה להימצא בפקודת העיריות ובפקודת המועצות המקומיות הוראה מפורשת, שפתרון הבעיה הזאת בכל אחד משטחי העיריות, או המועצות המקומיות, מסור לעיריות ולמועצות המקומיות. אחרת, פרט לאותם הענינים המוסדרים על-ידי חוקים, לא יהיה קיים כל גבול לסמך כויות השלטונות המקומיים. מבחינה משפטית העקרון הכללי הוא, שמה שלא נאסר על-ידי החוק כחוקת מותר הנה, אם ללכת בעקבות טענת בא"כ המשיבים, הרי העיריה מוסמכת להוציא איסור על כל דבר, באם רק, עקב כל מיני גורמים. מתהווה במועצת העיריה רוב החושב את האיסור לענין של "אינטרס ציבורי", ובתנאי שאינו קיים חוק האוסר לאסור את המותר.

בג"צ 122/54 ת. אקסל ואח' נגד ראש העיר. חברי המועצה ובני העיר של אזור נתניה

הנשיא (אולפון)

אפילו נלך בעקבות טענת בא-כוח המשיבים (ואין אנו מוכנים לומר שיש ממש בטענה הזאת) שהכוונה היא גם לקנינים רוחניים, כגון צביון דתי או צביון לאומי, הרי לא הוכח ואף לא נטען לפנינו שנתניה היתה בעלת צביון דתי במידה כזאת שהיה קיים בה נהג שלא להרשות את מכירת התוצרת הנדונה ושכאלו נעשתה פתאום סירצה על-ידי המבקש שים, ולכן יש לסרב את מתן הרשיון המבוקש כדי לשמור על הקיים שלא יבולע לו. נהפוך הדבר, ניתנו וניתנו רשיונות בעבר בלי כל הגבלות או הטלת תנאים שלא יימכרו מוצרים כאלה הנמכרים על-ידי המבקשים. מבחינת זו, לא שמירה על הקיים יש כאן, אלא הכנסת הידוש.

ב יש גם משקל מה לטענתו של בא-כוח המבקשים, כי סעיף-משנה זה בכלל אינו ענין לכאן, ושהכוונה היא לפעולות אשר העיריה בעצמה רשאית לבצע. להבדיל מהסמכויות שהוענקו לה החובות שהוטלו עליה בסעיפים אחרים בקשר למיקוח והגבלת פעולות הנעשות על-ידי אחרים, כגון מתן רשיונות, או מתן הוראות על הסדרה ואיסורים.

ג לפיכך הננו הופכים את הצד-על-תנאי לצד החלטי, והמשיבים מצוים בזה להעניק למבקשים את הרשיון המבוקש, כפוף לאישורים הדרושים בהתאם להוראות החוק, ואשר על-פי החוק הם תנאי מוקדם להוצאת הרשיון על-ידי העיריה.

ד על המשיבים לשלם למבקשים את הוצאות הבקשה ושכר הופעה, בסך כולל של 100.— ל"י.

ניתן היום, י"ד בכסלו תשט"ו (9.12.1954).

אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. החוק המובא לפני הכנסת אינו משמש תחליף לחוק גידול חזיר — אלה היו דבריו של סגן שר הדתות בסיימו את הבאת החוק. אולם נדמה לי שהחוק המובא לפנינו אינו משמש שום דבר מלבד תחליף למשהו, ואינו משיג כלל את המטרות שאחריהן הוא הודף. אם נעיין בצורה המזוהה של הגשת החוק — חוק המתיימר לפתור בעיה שיש לה שרשים לא רק במסורת וברת היהודית, כי אם גם בהכרה הלאומית — נראה שהוא גפרט לפרוטות של ביצוע קמעונאי ברשויות המקומיות. החוק העוסק כביכול בענין מוניציפאלי, מובא עליידי סגן שר הדתות, אשר בסופו של ענין מציע להעבירו לוועדת החוקה, חוק ומשפט. היכן אנו עומדים במערבולת המזוהה הזאת? (קריאה: בקואליציה). נכון, "עומדות רגלינו בשערי הקואליציה". זה המפתח וזה הפתרון לכל.

החוק המובא לפנינו אינו יכול לפתור שום דבר, כי ברגע שהוא מציע הסמכת רשויות מקומיות לצרכי קביעת חוק-עזר לענין זה — הוא מעניק להן גם את הסמכות לא לק" בוע חוק-עזר לענין זה; כשם שרשות מקומית יכולה להחליט לאסור ולצמצם את גידול החזיר — כך יכולה היא להחליט לא לצמצם ולא לאסור. ואם עד כה היה ענין זה — שמטעמים אסתטיים לא כל-כך נוח לחזור על שמו בכל רגע — מוגבל ומצומצם, ובמספר מקומות מועט ביותר, הרי עליידי הגשת החוק הזה ועליידי קריאת תגר זו לכל רשות מקומית לדון, לחוות דעה, לקבוע, לחוקק ולהיעזר בחוק זה, יתפשט ענין החזיר כנגד במדינת ישראל. אינני זוכרת בדיוק כרגע כמה רשויות מקומיות יש לנו, וכמה מהן בדרגת עיריות, כמה מועצות מקומיות וכמה מועצות אזוריות, אבל בכל אחת ואחת מהן ידברו בענין הזה, ידושו בו והאחירה תהיה מלאה — ואינני רוצה להתבטא בחריפות — אותו ריח מיוחד של יצור זה. כל רשות מקומית שתוקם, אם במקום חדש שהנו דל במספר תושביו, ואם במקום מאוכלס ורבי-ישובים העולה לדרגת מועצה אזורית, תצטרך לחוות דעה ב"ענין מכובד" זה.

על כן אין הצעה זו עשויה לפתור שום דבר, לא את הבעיה בשלמותה, לא את הבעיה העקרונית ולא את הבעיה המוניציפאלית, כי היחס בכל מקום ומקום ייקבע לפי יחסי הכוחות של היושבים בקואליציה העירונית או בקואליציה של המועצה המקומית. וידוע שהקואליציה בעיריות עלולה להתחלף עוד יותר מהר מאשר הקואליציה בכנסת, ואותה רשות מקומית שתחוקק לעצמה חוק-עזר לאיסור גידול חזיר, עלולה כעבור זמן מה להשתנות, והיא תוציא חוק-עזר שיבטל את החוק הקודם. על כן אין חוק זה יכול לפתור את הבעיה המקומית. והנה התיימרות וזריית אבק בעינים ורצון עז להוכיח לציבור הבוחרים, כי אכן אלה שלקחו לעצמם את המונופול על דת ישראל וקדשיה "עומדים ערים על המשמר ומשיגים הישגים". אין אלה הישגים כלל וכלל. חרץ מאשר הרצון והנסיון לקחת את נפשותיהם של שלומי-אמונה ות-מימי אמונה — אין החוק הזה יכול לעשות מאומה.

חוק זה בא כאילו לתת תוקף לחוק-עזר שיצאו כבר לפני-כן, שמא יבטלו, אם לא יאשרו עלי-פי חוק בעוד מועד. אבל בחיפה למשל, או בבית-דגון, או בכפר-סבא או במועצה האזורית של משמר-העמק, אם היא קיימת, או בכל מקום אחר שבו יושבת קואליציה של המפלגות, אשר בעוד כמה שעות תצבענה נגד החוק הזה — הרי לא יתואר כלל שהגישה אל החוק הזה תהיה חיובית, אבל דיון בו יהיה, ודיון זה יקבע תוצאות בשביל המקום הזה ובשביל האווירה הכללית בארץ.

אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות) :

אינני נוהגת להסתתר מאחרי גבו של מישהו או של משהו. החוק המובא כאן בא רק להסיר מעל הכנסת את הסמכות הטבעית והאחריות הטבעית שלה, בחקיקת חוקים, ולמסור את כוח החקיקה לרשויות המקומיות, בנושא שבכלל אין לו אופי מוניציפאלי. ענין זה אינו נוגע לסלילת כבישים, ולא להסדרת שירותים לתושבי העיר ממסים שהם משלמים לרשות המוניציפאלית. אין לחוק זה כל קשר לשום מקום מוניציפאלי מסויים ולתנאים השרורים בו. זהו חוק כולל שיש לו שרשים עמוקים מאד בתודעה הלאומית ובהכרה הלאומית, לא רק בהלכה הדתית, בהלכה התורנית, אלא גם בהכרה הלאומית המשותפת לכלל האומה. כי מה זו הכרה לאומית אם לא תמצית הזכרונות, החוויות וההתרשמויות שעי' ברו כמורשה מדור לדור ואשר הפכו להיות לנכס כולל של בני האומה?

האם אפשר לבוא ולהגיד שבכל אותם סיפורי ההיס-טוריה שעליהם חונכנו, והם ינקנו את הכוח לעמוד במסה ובמלחמה בכל דור ודור, האם אפשר לימר שכל אלה היו סיפורי הבאי סתם? מדוע דווקא נתפסו כותבי ההיסטוריה ומספרי האגדה ההיסטורית בבריה משוקצת זו ועשו אותה לסמל? מדוע לא אמרו כי משהו שנכנסו היונים להיכל החלו להקריב עכברים על המזבח, הרי גם עכברים נכללים בין החיות הטמאות שאין לאכול אותם מטעמי דת? ומדוע דווקא על החזיר נאמר, כי כאשר נעץ את טלפיו וצפרניו בחומה בודעוזה כל הארץ ת"ק פרסה על ת"ק פרסה? מכיוון שאכ"י לת החזיר סימלה את ההתנכרות וההתכחשות לעם.

סגן שר הדתות, מר ורהפטיג, הסתמך כאן על המחוקק המאנדאטורי. אבל לא רק המחוקק המאנדאטורי הזר ידע משהו על החזיר. גם אנדיאנוס שחיק עצמות ואנטיוכוס אפי

פנוס ידעו על יחס היהודים לחזיר. להם היה ידוע כי הוא לנו סמל לשאט-נפש ולפלצות. וכאשר רצו להביא עלינו את הפלצות העלו דווקא את החזיר על גבי המזבח.

וכאשר רצה האויב הרומאי להביא לפירוד ולפילוג בין הלוחמים והמורדים, הצליחו להשיגו ולהביאו עליידי החזיר, אשר אותו העלו לנצורים מעבר לחומה, לא רק לשי-קרן הקודש, אלא גם לשם השגת פירוד ופילוג בעם. ואנחנו עומדים כאן לפני אותה תופעה לא רק של שיקוף הקודש, אלא גם של פירוד ופילוג.

תפקידה של הכנסת הוא לחנך את העם עליידי החוק. תפקידה של הכנסת הוא לתת חוקים לא רק בנוגע למס הכנסה, ולא רק בנוגע לבלו על סבך ומשקאות חריפים — עם כל הכבוד והערך שיש לדברים אלה. תפקידה של הכנסת הוא קודם-כל להיות גושאת הריבונות של העם היהודי, ואין ריבונות של עם בלי שחרור מעבדות שברות.

סגן שר הדתות, מר ורהפטיג, אמר שמצוקת הבשר היא שהביאה לגידול החזיר ומכירתו. חושבתני כי למצוקת-הרוח היה חלק בכך, לא פחות מאשר למצוקת הבשר, והעבדות שברוח היא שרירי מהחיים הגלומיים שלנו. ההיסטוריה של העם היהודי שונה מתולדות כל גוי וגוי, לא רק בנחלי המור ראים והדמים שהקיפוהו, אלא בעצם העובדה שפתאום לפתע עברנו "השבר הגדול", בדומה לשקע המתהווה באדמה לאחר רעידת-אדמה גדולה. וה"השבר" הזה זעזע את כל חיינו הממ"לכתיים, התרבותיים והלאומיים, ולא רק את החיים הדתיים בלבד לכל עמקם ולכל ארכם.

העם היהודי הצליח לעמוד בכל מה שעבר עליו בשבעים ודורות ובשבעים מדורים של יסורים ואימים הודות לאותם קשרים שהצליח לקשור בין איש יהודי למשנהו, הודות לאר תם סייגים אשר עשו חיץ והפרידו בין היהודי לבין העמים המקיפים אותו ושמרו על העם היהודי למען יוכל בבוא היום, כאשר תקרא אותו ההשגחה העליונה, כאשר יחפוץ בו אלוהי ישראל, לחזור לאדמתו, לנסות לכונן את היי הממלכתיים מחדש. לא כדי לדמות לכל „אוכלי החזיר והשיקוף והעכבר“, כי אם להחיים ריבוניים בחומר וברוח. דבר נעלה וחיוב הוא הקמת המדינה, כי היא המסגרת הממלכתית אשר בה יכון העם. אולם החיים הריבוניים — הם הם עיקר החיים.

כל זמן שלא גודע להשתחרר מהתסביר שדבק בנו בתקור פת ההשכלה, שבה נראה היה לאנשים יהודים כי אכילת סבון מעורב במסמרים ובחלב היא הגבורה הגדולה והחכמה הנעלה, לא גודע ליצור חיים ממלכתיים לעם היהודי המתחדש.

אין איש בא לבחוש בקדירתו של חברו, ואשר לי — ודאי איני נמנית עם אלה אשר מצפונם מונח אצלם בצלחת, בפה או בקיבה. שום איש אינו בא לבחון מה מתבשל בקדרת חברו ולהפוך בחירתו, אבל חיים ממלכתיים צריכים תוכן, צריכים משמעות, צריכים דרך. לא ייתכן שהכנסת תבוא ותבחר בדרך הקלה ביוזר להתפרק מחובת האחריות התיקנית, ותטיל חקיקת חוק זה על הרשויות המקומיות. גלגל זה ילך הלוך והתגלגל, וכל גלגל יוצר סביבו, כידוע, גלי אוויר וזרמי אוויר, היוצרים תהודה ואווירה.

היה נסיון, ולא אחר — גם בכנסת הזאת, גם בכנסת השניה — להביא הצעת חוק בשם כמה וכמה מהחבריה הכנסת מסיעות שונות, אשר דרשו בדברים ברורים ומפורשים קביעת יחס חד-משמעי לשאלה הזאת. מטעמים של תכסיסים שונים, אשר בוודאי ליושבי הקואליציה פתרונים להם, אי אפשר היה אף פעם להשיג את הרוב הנכסף להצעה הזאת, אם כי לכי אורה ניתנה יד חפשיה בהצבעה. גם הפעם אין כל בטחון

ישראל ישעיהו־שרעבי (מפא"י) :

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה. במדינתנו מצויים חוגי ציבור שונים ומרובים, דתיים ושאינם דתיים, יהודים ושאינם יהודים, כגון המוסלמים והדרוזים, השוללים את גידול החזיר בארץ הזאת, כל אחד מטעמים שלו ומוזיית־ראיה שלו.

שלא כדעת הנואמת שקדמתני, חברת־הכנסת ריאל־נאור, סבור אני שהצעת החוק המונחת לפנינו יש בה כדי להניח דעתם של מרבית החוגים הללו, וגם אני מקדם אותה בברכה. אבל יחד עם זאת יש מקום להצטער על שלושה דברים:

(א) שהצעת חוק זו איחרה לבוא זמן רב.

(ב) שלא באה בעיתה, כדבר המובן מאליו, הנחוץ לתקנת הציבור, אלא רק לאחר לחץ ממושך של חוגי ציבור שונים, בכנסת ומחוצה לה.

(ג) שהצעת חוק זו מניחה פרוצדורות גדולות לגידול החזיר ולהחזקתו בארץ.

כנסת נכבדה. גדמה לי שהשאלה הגדולה הוצגה, שלא בדין ושלא בצדק, כענין של כפייה דתית ומצפונית. ואולי בגלל כך נתעכב הענין זמן כה רב, והחריף הוויכוח אודותיו, ובסופו־שלידבר נתקבל נוסח הפשרה שלפנינו.

נכון הדבר, שהיזמה לאסור גידול חזיר באה לכתחילה מצד החוגים הדתיים, וזוהי זכותם וחובתם. הם תייבים להי יות רגישים לענין זה יותר מאחרים כיון שהם שומרי מצוה, נוסף לזה שהם שומרי מסורת לאומית.

ואולם, התביעה לאיסור גידול חזיר אינה רק ענין דתי הלכתי גרידא. אילו היה הדבר כך, היתה באה תביעה לאסור לא רק גידול חזירים אלא גם גידולם של כל בעלי החיים שהתורה אסרה עלינו לאכול את בשרם.

לא אגלה סוד אם אומר כאן, שלצערי נשחטות ונאכלות, מדי יום ביומו, כמעט שיירות שלמות של גמלים, כמו שיש לא מעט אנשים המגדלים ואוכלים שפנים, ואפילו

קוראים את דיר השפנים — „שפניה“. יש אומרים, שבשוק הבשר אינו נעדר גם בשר סוסים וחמורים. ולא עוד, אלא שמצויים סוחרים המרמים את הבריות ומאכילים אותם בשר שהוא בעיניהם בחוקת פיגול.

ואף־על־פי־כן, אין להעלות על הדעת שתבוא תביעה לאסור גידולן של הבהמות והחיות הללו רק כדי שמישהו לא יתבאל בבשרם מרצונו. הדתיים לא יציעו זאת. כל שכן שלא יציעו זאת לא־דתיים, הנוחנים מלוא תמיכתם לאיסור גידול חזירים.

במידה שישנן עוד תביעות בתחום זה אל הממשלה והכנסת הרי הן נוגעות רק לסוגיה של אונאת הציבור. צריך לדאוג לכך, שמי שמוכר בשר טריפה לאדם המאמין שהוא קונה ממנו בשר כשר — יבוא על עונשו, ואם אין החוק מאפשר זאת — יש לתקנו.

מכל מקום, צריך להיות ברור, שההתנגדות לגידול חזירים, להחזקתם ולמסחר בהם, דבר אין לה עם כפייה דתית או מצפונית. זוהי שאלה של תחושה לאומית ותודעה יהודית. ואני רוצה להגיד בניחותא לאותם החברים המסתייגים מן החוק הזה, בין שהם חברי כנסת ובין שאינם חברי כנסת: מה לעשות, שהחזיר נעשה לעם היהודי, בתקופה שלפני חורבן הבית השני, סמל מעורר פלצות של השנאה לישראל, של עלבונם, זיכויים, השפלתם, שפיכת־דםם, אבדן עצמאותם ושיעבודם ?

ישראל ישעיהו־שרעבי (מפא"י) :

מה לעשות, שיצור זה מסמל את מאמציהם של צוררי ישראל להכניד שם ישראל, לערער אמונתו ולעקור תודעתו היהודית, הדתית והלאומית.

מה לעשות, שלמראה החיה המאוסה הזאת מתעוררים בלבות יהודים רבים וזכרונות עגומים לא רק מן העבר הרחוק אלא גם מן העבר הקרוב.

בלום רשאים אנו להתייחס לענין כדובר של מה בכך?

ואם כן, כיצד נוכל להסביר לבנינו ולבני בנינו את המאבק הנורא, השותת דם, את מסירות הנפש הקנאית והעקשנית של אבותינו ואמותינו בדורות שעברו, למען קיומה ולמען כבודה של האומה היהודית?

רבתי, דומני שאנחנו נמצאים עכשיו — תשע שנים לאחר קום המדינה — בעיצומו של משבר התודעה הייִ הודית. תחרשת הקשר בין העבר וההווה היהודי, בין יהודי ישראל ויהודי התפוצות, בין המורשת התרבותית שלנו לבין תרבות העולם שאנו חיים בו, — שרויה עכשיו במשבר המעורר דאגה רצינית לעתיד קיומה של האומה.

לעתים נדמה לנו, שהתודעה הישראלית והפטריוטיזם הישראלי כוחם יפה לעמוד לנו, ואפשר לבסס עליהם את המשך קיומו הלאומי של עמנו.

אולם, בלי תודעה יהודית היסטורית איתנה — גם התודעה הישראלית והפטריוטיזם הישראלי עלולים להיות תלושים וחסרי־שרשים.

מעיקרו של דבר אנחנו מדינת־יהודים, במפורש ובי מודגש. יהדותנו היא הטעם, הסיבה וההצדקה לקיומנו כמדינה בפני עצמה. גם אויבי מדינתנו מהנכלים לה משום שהיא מדינת־יהודים, משום כך, מוטל עלינו לטפח תודעה יהודית היסטורית, מושרשת ועמוקה, בלב בנינו ובנותינו כדי שימצאו עוז וצידוק מלא להגן עליה ועל המשך קיומה כמדינת־יהודים לעולם ועד.

אומה הנאבקת על ייחודה ועל ייעוד קיומה וקיום ייעודה אינה יכולה שלא להידבק בטמלים ובזכרונות היסטוריים שלה, בין שהטמלים הללו הם בגדר מצוות עשה נאות ונעימות, כגון הדלקת נר חנוכה, ובין שהן מצוות לא תעשה "בלתי נוחות" כגון איסור גידול חזירים. כל שכן שאין אומה יכולה למוד מאבקה על הזכות לקיומה המיוחד, שהוא אולי גם המפתח לשמירה על חירותה וריבונותה, באמת־מירה של חופש אישי לגדל חיה מסוימת בדיר או לאכול בשר מסויים.

ולפיכך, מי שטוען טענות כלכליות ומסקיות נגד אייִ סוד גידול חזירים — אין טענתו רצינית. כי, מה היינו עושים אילו למשל היה מתברר פתאום שיש ביקוש רב בשוקי העולם לצלב הקרס ולא דוקא אצל אויבים לנו. והיה באדם מעשי ומיצר צלב־קרס לשם יצוא, שיש בו כדי להעשיר קופתנו במטבע־חוץ. האם היינו רואים זאת בשוויון נפש רק משום הטעמים הכלכליים?

מכל מקום, רואה אני שמנסחי הצעת החוק המונחת לפנינו דאגו לכך שחוק זה לא ישא אופי דתי. זהו גם הטעם לתנאי שבסעיף 2, הקובע שההגבלה, או האיסור, צריכים לחול על כל האוכלוסיה באותו אזור.

כנסת נכבדה, כפי שאמרתי בתחילת דברי, הצעת החוק הזאת, המסמיכה רשויות מקומיות לחוקק חוקי־עזר לאיסור כולל או חלקי — מניחה מקום לפרצות שונות העלולות להחטיא את המטרה האמיתית של החוק הזה: איסור גידול חזירים בארץ.

משום כך הייתי מעדיף חוק ארצי שיאסור גידול והחזקת חזיר בתחומי מדינת־ישראל, פרט למקום אחד או שניים, שתושביהם נוצרים.

אבל רואה אני בהצעת החוק שלנו פשרה, ומוטב חוק פשרה שכזה מאשר לא כלום.

יצחק בן־אהרן (אחדות העבודה—פועלי ציון) :

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה. אין חרוה רבה בוויכוח או בבירור זה. נדמה לי שהממשלה והחוגים הדתיים, שלחצו עליה במלוא כוחם, תוך איום של פירוק השותפות הזאת של פועלים ואנשים מתקדמים בהנהלת עניני המדינה, אינם תור־מים דבר לעניני הדת שהם חרדים לה, לעניני המדינה, לשלום הבית, לחוק המדינה, להגינות, ולכשרות ביחסים הציבוריים והכלכליים. אילו נמנעו מלסבך את הכנסת ואת הציבוריות הישראלית בשעה זו בסוגיית־סרק חסרת טעם וערך כלשהו מביחינה חקיקתית, חברתית ודתית גם יחד — היו עושים טובה לעצמם ולכולנו.

אני מקווה שהכנסת תחזיר הצעת חוק זו לממשלה. אני מקווה שהוויכוח הזה לא יהיה ויכוח סיעתי, אב כי חלוקת הזמן היא סיעתית. אני חושב את הדבר כסותר כל אמת וזכות ציבוריות־אלמנטאריות אם כופים על בירור זה משמעת סיעתית, ומונעים עלידי כך את ההתמודדות האישית, המציִ פוגית והרצינונאלית של כל אדם ואדם בבית הזה עם הבעיה המוצגת. משוכנע אני שאילו — כמו בענין נכבד הרבה יותר גם למוסר היהדות, ענין עונש המוות — ניתן חופש הכרעה וחופש דעה לכל חבר בכנסת, כפי שנהגו גם בפארלאמנט הבריטי, אילו נהגו כן, היו שוברים את המנהג הנפסד, המִ פוגל והמושחת לעשות עניני מצפון ודת לנושא של מיקוח קואליציוני, למחיר של קיום ממשלות או פירוקן, את ראשית הזוועה הציבורית הזאת וזבחים אנו היום הזה.

אין שום שייכות ואין שום קשר בין הענקת מלוא התור־ פש ליהודי דתי לחיות לפי מצפוננו ולא לאכול שרצים, לפי הרגשות, לבין החוק הנלעץ הזה המוצע לפנינו.

יצחק בן־אהרן (אחדות העבודה—פועלי ציון) :

כולנו קצת מרוגשים בסוגיה זו, ומוטב שנוכל לומר אשר עם לבנו בלי קיאאות־ביניים. אני רוצה שיוסיפו לשרור יחסי חברות טובים בינינו, על אף הוויכוח הזה. והוויכוח, לאחר

שכפר אותו עלינו, לא יסתיים בכנסת הזאת ובדיון הזה. הוא ויכוה גדול מאד בחיינו, התורג הרחק מעבר לחוק הנלעץ הזה.

ולכן אני אומר לגבי הסעיף הראשון, העיקרי: מה שקור־אים פה "חוק הסמכה" אינו אלא פתח להשחתת המידות בחיינו הציבוריים. מה שקוראים "חוק הסמכה" אינו אלא חוק הזוועה לנסיון של כפיה ...

יצחק בן־אהרן (אחדות העבודה—פועלי ציון) :

רבתי: נשפכו פה דברים נלהבים כמים, ומודה ומתודה אני שלא עוררו כל תהודה בלבי והם לא נגעו בתודעתי הל־אומית. מה לעשות? אינני יכול להתרגש, ואין כל הד בלבי לכל המיסטיפיקאציה הרגשית, המופשטת, המסתורית של חב־רת הכנסת רויאל־נאור ושל חברה־כנסת גרינברג בדבריהם

יצחק בן-אהרן (אחדות העבודה — סועלי ציון) :

אנו לא נתנו את ידנו בממשלה לקבלת החוק הנה, ואנו הודענו שלא נצביע בעדו ואנו נצביע בעד החזרתו לממשלה. רצוני להודיע עוד פעם שלא הסלנו בנושא זה ודומיו מרות סיעתית על חברי הסיעה ולא נברוק כיצד יצביעו חברינו. כל חבר יהיה חפשי להצביע לפי הרגשותיו, ואני אכבד אותו אם ישתמש בזכותו זו. אותו הדבר אנו תובעים מכל הבית. העי לאת נושא זה בבית והפרכתו לעסקה פארלאמנטאריה קובעת שפל בחיים הפארלאמנטאריים ותקדים מסוכן שעלול להתנגש בעצם קיומה של כנסת בישראל. בהצעת חוק זו נוצר תקדים מסוכן ביותר להשחתת יתרה של חיינו, גם בשטח הכלכלי. האם צריך הרוב החפשי בעם ובכנסת ללמוד מכם ולכפות אורח חיים עליכם באמצעות החוק? ברגע שאתם עולים על דרך זו, אתם מסככים עצמכם ומסככים את כולנו. אני קורא מעל במה זו לכל אורח במדינת ישראל לקום, להיאבק ולהי לחם נגד כל כפייה בשטח זה, הן מצד בעלי דעות חפשיות על דתים הן מצד דתים על בעלי דעות חפשיות. עלינו לבצר בישראל משטר חיים אשר בו יוכל כל אדם ואדם לחיות לפי אמונתו, לפי אורח חייו ובעזרתה וסיועה של המדינה. הכפייה המצפונית היא סם מות לחברה חפשית דמוקרטית. אנו נצביע בעד החזרת החוק המוצע לממשלה.

כאן, כל הכבוד לרגשותיהם, אם הם מאמינים במה שאמרו — זו זכותם. לא אבוא להתערב בכך. אבל מי זה יבוא, ב-1956, וינסה להעמיד את הבעיה הזאת של הדיאטנה של הפרט ושל הכלל בקאטיגוריות אסתטיות, מסורתיות? מי זה ישבח את זכות השחיטה של השור והפרה משום שהן חיות כליכך אסתטיות, ויפסלו את החזיר משום שהוא שרץ מתועב, מפר גל? מי זה יבוא בימינו ויאמר שהטומאה והקדושה במסורת הטאבו אינן נובעות מאתו מקור קדמון. הדבר הוכח עלייך כל החוקרים שיש עמים אשר קידשו חיה מסוימת על מנת שלא תישחט ולא תיאכל, ויש עמים אשר הכריזו עליה כטמאה כדי שלא תושמד. ואף-על-פי-כן, עדיין לא שמעתי שפארלא-מנט כלשהו בעולם יחוקק חוק שיאסור על גידול ואכילה של הפרה בהודו, הפר במצרים וחיות קדושות או טמאות במסורת של עמים אחרים. טמאה וקדושה — שתיהן נובעות מאותו שורש ומאותו יסוד כלכלי בעבר הרחוק שנבע דוקא מן הצר רך לשמור חיה מסוימת ולא להשמידה. מי זה יבוא כיום ויאמר שהמושגים האלה הם מושגים מוסריים, דתיים — של מעגם ישתמשו בחקיקה של פארלאמנט! לפני ימים אחדים קראתי באחד העיתונים שחמישים אחוז מכל אוכלי הבשר בבלגיה הם אוכלי בשר סוסיים. מן התיאורים ששמעתי מה צריך הייתי להבין שהעם הבלגי הוא עם חסרת-רבות, עם האוכל שרצים לפי ההערכות ששמענו כאן על בשר סוסיים, גמלים וכו'. כל אחד ואחד יודע את רמתו התרבותית של העם הבלגי, ואת כוחה של הדת בבלגיה. איך מעיזים לסבך את הכנסת לפסוק הלכות: בשר זה כשר וטוב, טעים ונקי, ובשר אחר הוא טמא? הוויכוח הזה הוא לזרא לי, מכיוון שאין לי כל צורך כיום הזה לברר את שרשי הרגש שלהם הסולד בחזיר. אינני בא לעקור את רגשם. הוא אינו מפריעני, ואינני בא חלילה להתעלל ברגש שלהם או לפגוע באורח חיהם. ועובדה היא שבשעתו, אמנם תוך קשיים גדולים מאד — אני מודה בכך — נתנו הסכמה שהעיריות תוכלנה להוציא חוקי הגבלה, אבל מה היתה הכוונה בחוקי הגבלה אלה? חוקי ההגבלה כוונתם פשוטה: למנוע התגרות מובהקת במקומות שאין הכרח בכך. ואין הכרח שעל-יד בית-כנסת, על-יד ריכוז של יהודים דתים דווקא, יימצא איטליז של בשר חזיר, או שיימ-צאו דווקא שם דירים. יש דברים שתבונה ושכל ויחסי אדם תרבותיים מחייבים אותם. לענין כזה מתאימים דווקא חוקי עזר מקומיים הצריכים להטדיף עיניים מקומיים כדי שלא ייפגעו ללא הכרח רגשות אורחיים. אבל ההענה הזאת להטיל על כנסת ישראל, בדרך הצעת חוק האנוסה עליה לא משום דע-תם של חברי הכנסת לסוגיה זו לגופה אלא משום קשירתה ליציבות ממשלתית — יש לדחותה ויהי מה. משום רצון כולנו ורצונם של אלה שנתנו ידם לכך בממשלה לראות את הפועל המזרחי, את המפלגה הלאומית הדתית, כשותף בממך שלה, אין להשפיל את כנסת ישראל למעשה מגוחך. אנו רוצים בשותפות-חברים, אנו רוצים בשותפות-דרך עם נאמני הדת. אבל הם בשום פנים ואופן לא יוכלו לדרוש מאתנו שנתכחש לשכל הישר, למוסר הציבורי, לאמת, לתכליתיות, על מנת לפייס אותם או להגיאם משימוש באימים לפירוק הממשלה. זו איננה שותפות עזו ולא ניתן לה יד. ולא רק בכנסת. מכאן ואילך יודנו בסוגיה זו במועצות המקומיות לא מבחינת היחס לענין החזיר או מבחינת המשמעות הדתית של הבעיה. זה יהיה עכשיו מחזיר קואליציוני אשר לפיו תקימנה שותפויות ותתפרקנה. זה יגביר את הצביעות הפוליטית בכל המפלגות שעוסקות בזה — במציאות שלנו, השופעת מפלגות, אין מגוס משותפות — ומכאן הסחטנות. לפתע הציונים הכל-ליים, המגולחים למשעי ואוכלי טריפה, יעשו הסכם בתל-

אביב לשם קיום השלטון בידם לצרכיהם המעמדיים. ולא רק הם. אותו דבר חל גם על האחרים. הנה דוגמה של הממשלה שהיא עושה אותו הדבר כיום הזה, ומפאיי תיאלץ להמשיך בזה גם במקומות ובענינים אחרים.

א. חוק הרשויות המקומיות (הסמכה מיוחדת), תשט"ז — 1956
(המשך הדיון)

טיים והנאורים בציבור הישראלי. זוהי אחת הדוגמות שכתוצאה מתמרוגים קואליציוניים נחקק לצערנו חוק הגורם צרות רבות ומביא להתמרמרות גדולה של אנשים רבים בתו ייהם המשפחהיים, משום שהחוק מבוסס על גוהג דתי שאיננו תוואם את עקרון שוויון האשה.

יש לנו הרושם כי אותן נשים וואתם חוגים בתוך מפא"י התומכים לתמהוננו הרב ולצערנו בהצעת חוק זו, אינם מבטאים את דעת בוחריהם בענין זה. בוחריהם לא נתנו להם יפוי-כוח להחליט על כפיה דתית, לקבל חוק אשר יקבע כפיה דתית כתוצאה מצירוף מלאכותי, העלול להביא לידי כך שעל ערים גדולות ועל ציבור גדול יוטלו מנהגים מוגזמים בהחלט לדעותיהם ולהכרחם.

דתיפות הדיון בשאלה זו היא לפחות בלתי-מובנת ולפי חות מוורה, אם אשתמש במלים זהירות. הנה רק אתמול הובאה לפני הכנסת הצעת חוק הריבית. ידועה זעקתם של חוגים רחבים מאד בהתיישבות העובדת — ובכללם חוגים דתיים — להגביל את שער הריבית. ובכל זאת הויעה הממך שלה כי איראפשר לסיים את הדיון על החוק לפני הפגרה, משום שאין זמן, כביכול, לטפל בו. לצערנו נתקבלה החלטה להאריך את תקפו של חוק בנק ישראל כתוצאה מאותה אמתלה שאין זמן לטפל בהגבלת הריבית. מלבד זאת דרשנו גם לטפל בענין האבטלה ונאמר לנו כי אין זמן לכך. אותה תשובה קיבלנו לתביעתנו לטפל בשאלת יוקר החיים.

בלי לזלזל וכלי להתעלם מצרכיו של הציבור הדתי, רצור ננו לקבוע שגם לציבור הדתי וגם לכלל הציבור יש עוד בעיות, שהן מאד דחופות, מאד מעסיקות ודורשות את התערבות הכנסת. הן נוגעות לדרישה בדבר תעסוקה לכל המובטלים, להורדת המחירים, להגבלת שער הריבית, דברים אלה חיוניים מאד, ומשום-מה קובעת הממשלה שאין לה זמן ואין לה פנאי לטפל בהם. לכן מלאכותית מאד ובלתי-מובנת היא הזריות בענין זה דווקא ויצירת רושם שדברים אלה הם העומדים ברומו של עולם, אם כי ענין זה שייך רק לחלק של הציבור, שאיננו הרוב בו.

על כן אנו חושבים, ולא רק אנו — יש חוגים נוספים בכנסת הוואת ובעיקר בציבור, אשר חושבים שהכנסת איננה צריכה להתפור לפני שתדון ותחליט על בעיות חיוניות ובר ערות של ציבור העמלים, של המובטלים, של עובדי שכר הרחוק, של הנפגעים מעול המסים והיוקר. הציבור רוצה תשור בה מן הכנסת ומן הממשלה המגדירה את עצמה כממשלת פועלים, שחייבת את מצב העמלים, שתתן עבודה למובטלים ותקל על החיים היומיומיים של האנשים הסובלים מן הפגים האלה.

על כן אני מציעה שהכנסת תדון גם בדברים האחרים, שהם דחופים לחלק גדול של הציבור.

מה שנוגע לחוק המוצע, אנו מציעים להחזירו לממשלה מתוך הכרה שאין להטיל התערבות באמצעות החוק על רוב המכריע של הציבור בענינים דתיים. יש לכבד את

אסתר וילנסקה (מק"י):

כבוד היושבראש, כנסת נכבדה. ההצעה שהובאה על-ידי סגן שרהדתות מר ורהפטיג, היא לדעתנו התערבות באמך צעות החוק לשם כפיה בענינים דתיים על הציבור שברובו איננו דתי.

רצוני לציין שאנו מכבדים את ההשקפות של האנשים הדתיים ואת אמונתו של הציבור הדתי. אנו חושבים כי העמך לים הדתיים, בין שהם מאורגנים במפלגות דתיות ובין שהם בלתי-מפלגתיים, הם אחים לעמלים הבלתי-דתיים באינטרסים היומיומיים שלהם, במאבקם היומיומי ובשאיפותיהם.

המצאות מוכיחה כי יש שותפות של אינטרסים בין העמך מלים הדתיים ובין העמלים הבלתי-דתיים, הנפגעים בחיים היומיומיים מעול המסים, מן היוקר ומן האבטלה. יחד עם זאת איננו מתעלמים מן העובדה שיש צרכים ודרישות דתיים בציבור הדתי, אנו מבינים לצרכים אלה ולרגשות אלו, אך חושבים אנו כי גם הציבור הדתי צריך להבין לרוחו של הציבור אשר איננו דתי.

אנו חושבים כי אמונה דתית היא ענינו האישי של כל אדם, של כל אורה, ואין להשתמש בה לשם כפיה או לשם התערבות באמצעות החוק, תוך נסיון לכפות על ציבור שאיננו דתי ענינים דתיים.

אחדים מחברי הכנסת שדיברו בישיבה הקודמת חיוו דעתם שההכרה הלאומית קשורה ביחס זה או זה לפרשת החזיר. אנו חושבים שיש לעמנו מורשה תרבותית עשירה, ואין לה קשר עם יחס זה או זה דווקא לפרשה הכללית של ענין החזיר, כידוע יש לציבור הדתי מלוא החופש לנהוג בשאלה זו כפי שהוא מבין, לפי השקפתו ולפי אמונתו. אולם נראה לנו כי אין זה נכון ואין זה הגיוני לקבוע בחוק הטלת מרות על ציבור שאיננו דתי. מתקבל על הדעת, למ של, שלא יפתחו חנות לבשר חזיר דווקא בשכונה דתית, אך זה ענין להסדר ציבורי ולא לכפיה באמצעות חוק. זה נראה לנו כתוצאה של יחס סובלני, טולראנטי, לבעלי אמונה דתית, אך אין מקום לקבוע דברים כאלה באמצעות חוק וליצור אפשרות שהרשויות המקומיות, כתוצאה מתמרוגים קואליציוניים שיוצרים באורה מלאכותי בהחלט רוב קואליצי-יוני חולף, יטילו מרות על הרוב המכריע שאיננו דתי.

אנו חושבים כי קבלת חוק כזה עלולה להיות פתח לגסיון של כפיה על הציבור הרחב גם בענינים דתיים אחרים. כידוע, חוק הנישואין והגירושין מבוסס גם הוא על נוהג דתי מוגזר לאינטרס של השוויון ולהגיון, ומבוסס על נוהג מימדי-ביניים בשטח הנישואין והגירושין. חוק זה מקר מם את רובו של ציבור הנשים, ואת כל הכוחות הדמוקרא-

חופש המצפון ויש לתת את מלוא החופש לציבור הדתי לנהוג בהתאם להשקפתו ולאמונתו.

שושנה פרטיץ (הציונים הכלליים) :

אדוני היושבראש, כנסת נכבדה, אודה ולא אבוש: הקשבת קשב רב לחיכות שהתנהל עקב הצעת החוק שהוצעה מטעם הממשלה. החוק נוגע בעצם לרשויות המקומיות, ומן הראוי היה שיובא לפני הכנסת עלייך שר הפנים, אולם משום־מה הובא עלייך שר הדתות. האין לתמוה על כך ?

רציתי לרדת לסוף דעתם של אותם חברי הכנסת המ־תדלים לראות בחוק זה כפיה מצפונית ואשר רצו בהתלהבות גדולה לשכנע את הכנסת שאין להביא את החוק הזה במדינה דמוקרטית — כי אין אנשים המכבדים את דעתם יכולים להסכים לו, משום שהם רואים בזה, כאמור, כפיה.

ואני רוצה להבין — במה אנחנו רואים כפיה ? הרי ב־ט"ב ביל עם ישראל בעיית החזיר איננה רק בעיה דתית. היא גם בעיה דתית, אבל לא רק בעיה דתית. כי מאז אותו היום המר והנמהר שהחזיר טימא את מקדשנו והיה טמאה זו התחילה לשמש סמל להשפלתנו, סמל הורבן קיומנו העצמאי וריבונותנו במדינתנו — מאותו יום חדל החזיר להיות רק בעיה דתית ונעשה סמל, סמל לדיכוי ישראל, סמל לעבדות ישראל, סמל לכל הסבל שהיה מנת חלקנו ושהיה מלוח את עמנו ככינוי של גנאי בכל ימי גלותנו, אפילו בהיסטוריה הקרובה ביותר. ואני זוכרת את הפוגרוםים בימי ילדותי ואת זעקתם של יהודים אשר ברחו מפני "פוגי הזיר". כן, "דבר אחר" זה הפך לסמל.

הנה קורה לנו דבר זר ומזר. אנחנו, שזכינו בחינוך להקים את מדינתנו הריבונית, אין לנו געגועים אחרים כי אם לגדל ביידינו את החיה הטמאה הזאת האסורה עלינו — ולראות בהצעה להגביל גידולה כפיה דתית ומצפונית. רבותי, אל נגויים. הדברים האלה מגוחכים. הרי כל אחד ואחד יכול לנהוג בחייו הפרטיים כפי שהוא רוצה. ואם יש להעיר משהו לחוק זה, הרי רק זה שאין הוא מבער את הרע הזה מקרבנו, אלא נותן אפשרות לגדל את החזיר באותן הנקודות אשר לא יסכימו לקיים את הכתוב בסעיף א' של חוק זה.

כשכנסתו אתמול לבנין הכנסת וראיתי את ידידי ומיודעי משנים, את מר משה שפירא, שאלתיו: אין ראיתם אפשרות להסכים לחוק זה ? ודאי רק משום שרצייתם לתפוס לכל הפחות את הרע במיעוטו. והוא ענה לי: כן. והבינותי לרוחו. הבינותי לכפיה האיומה שרואה בכך כל אדם דתי ולא דתי השומר על מסורת ישראל ואשר לא שכח את סבל ישראל, את יסוריו ואת הרדיפות, שהחיה הטמאה הזאת שימשה להם סמל.

אבל לא על כך אנחנו מדברים. אנחנו באים אל הכנסת עם החוק אשר לצערי הרב אינו נותן לי סיפוק, ואני בטוחה שאינו נותן סיפוק גם לנציגי המפלגות הדתיות שבממשלה. אבל אתם ראיתם איך קמו עליהם מכל צד חבריהם בקואליציה. האם אפשר היה לקחת שהם יגיעו בקואליציה שכזאת, למשהו יותר מזה ? והם תפסו את הרע במיעוטו.

אינני מתלהבת מן החוק הזה. אני חושבת שהוא דורש תיקון יסודי על מנת לבער את הרע במדינת ישראל, בהסכמת כל המפלגות, בלי שיראו בכך כפיה דתית. אותו איש אשר ירצה לבוא על סיפוקו עלייך אכילת חזיר, יוכל לאכול מכל אותן הקופסאות ומכל אותו יבוא של חזיר אשר בא אלינו בכל מיני דרכים עלייך עבריינים שונים ומופקרים אשר סותרים בכל ואין להם כל דבר קדוש. הם ימכרו לו גם את החזיר. החוק אינו דן באלה. החוק רוצה, באופן דמוקראטי, לשם כבוד ישראל, לבער את הטומאה הזאת, את הרע הזה מישראל, בכל אוחן רשויות מקומיות שלא ירצו לגדל את סמל העבדות וסמל השפלתנו.

אני חושבת שצריך לחזק את ידי אלה הלוחמים את המלחמה הזאת, אני, על כל פנים, בשם סיעתי, אתמוך בחוק זה, אם כי אדרוש שיפוריו ושכלולו, אם יעבור לוועדת הפנים

מנחם בגין (תנועת החרות) :

אדוני היושבראש, שמתי לב שכמה נואמים הבטיחו לעצ־מם ולבית, כי על נושא זה ידברו בשקט, אבל לא עצרו כוח לקיים את הבטחתם. לא אחזור עליה, לבל אכשל כמוהם באי־קיום הבטחה.

הנושא הוא עדין מאוד, אם כי המושא רחוק מאוד, לכל הדעות, מלהיות מן היצורים העדינים, אופיינית העובדה שבכל השפות של כל העמים, המלה המיוחדת המאפיינת חיה מסר "ימת", בה אנחנו דנים היום, היא מלת גידוף ועלבון. אמנם, בשפת הגולה, כאשר בא יהודי לומר על רעהו שאינו חכם גדול, הוא קרא לו "כוס". הצברים מעדיפים, במקרה זה, את המלה חמור, שועל הוא סמל הערמה; ארנבת — סימן לפחד־נות. אף־על־פי־כן, החיה ההיא היא סמל הסמלים, בכל שפות העולם, לשפלות, ללכלוך. והלא דבר הוא, אף אם בני עמים אלה אוכלים מברשה ונהגים מאכילתו.

אולם האמת היא שהמדובר הוא לא בחיה אלא בנפש האומה החיה, כאשר משהו אומר לי שבשבילו זוהי שאלת מצפון, ללא הבלד השקפה, אני מוכן להרכין את ראשי בפניו. מאידך גיסא, אני מבקש מכל חברי הבית לשקול, איה כאן שאלת המצפון. אלה המבקשים לגרש את החיה הזאת מבית ישראל יש להם להסתמך על ערכים שהם בכתובת נצח; יש להם אטמכתה באחת האגדות או העובדות בתולדות עמנו הקשורות במלחמת שחרור אדירה. רבות הן האגדות שנקשרו במלחמת השחרור של החשמונאים. מעל לכולן עומדת אגדת־האמת של מלחמת המעטים נגד הרבים, אף־על־פי־כן אין להתעלם מן העובדה שבתודעת האומה נתקשרה גם מלחמת השחרור ההיא במשהו שגראה היה כעומד לפגל את גשמת האומה ולהרוס את אמונתה.

אלה המבקשים להשאיר את החיה הזאת בבית ישראל, — בשביל הללו זוהי בעיה מצפונית? צאו וראו: בשפות אחרות יש מלים שונות להגדרת אותו גורם בלתי־ניתן למישוש, הק"ריו בשפתנו "מצפון". הצרפתי, האנגלי, הספרדי משתמש במונח שיש בו גם משמעות של הכרה שכלית. בשפה שאני לא רק עוקר אותה משפתותי אלא גם, בכוונה תחילה, משכנת אותה מלבי, יש במונח הזה מן המשמעות של תודעה ושל כטחון. העברי מדייק, קודם כל, ביתם למושגים א־ראציונאליים, שהם הממשיים ביותר, והמלה היא "מצפון". אמנם, במובן המקובל כיום אין זו מלה מימי קדם. בעובדיה יש: "נבעו מצפוני", במשמעות אחרת, אבל בספר "הכורזי" כבר מופיעה המלה הזאת, מצפון, במובן המקובל כיום: "ויהיה שורך על בור לבך ומצפונך".

למה מצפון ? — משום שלא ידוע היכן הוא. זהו הדיק המובהק בשפת עבר לאותו גורם נפשי נסתר. אין אנו יודעים היכן מצפוננו של אדם, אבל אנחנו יכולים לדעת היכן אין המצפון נמצא; לכל הדעות, אין המצפון נמצא בקיבה. המ־דובר הוא באכילה מסויימת של מצרך מסויים, ויש אנשים החושבים שצריך לאכול אותו, או שמותר לאכול אותו. זו שאלת מצפון ?

אתמול שמענו נאום נרגש מאוד, רב־רושם, מפי אחד מיריבי המדיניים, חבר־הכנסת גורי, על ההינזרות מאכילת בשר בכלל, ואני כיבדתי מאד את שלמות אמונתו של האדם הזה. גם הוא הסביר שבכלל, בין אכילת בשר או בין כל אכיל־לה שהיא לבין מצפון אין כל קשר. את המצפון א־אפשר להאכיל, גם א־אפשר להרעיב אותו; לפעמים המצפון מתעורר תוך כדי רעב דווקא. את המצפון א־אפשר לפטם, לפעמים אפשר לפתות אותו. מה למחייבי החיה הזאת בישראל ול־מצפון ?

מעל לכל הנימוקים, שכבר הושמעו עד היום הזה, למען שחרור בית ישראל מן החיה הזאת, אני רוצה להשמיע נימוק אחד באוזני כל חברי הבית, ללא הבלד סיעה והשקפה. ניח שיש בינינו אנשים המחייבים מבחינת אמונת־הכפירה שלהם

את החזיון הזה בבית ישראל, ובכל זאת הנימוק הזה שאני עומד להשמיע באוניתם, חל גם עליהם.

יש במסורת העברית, מן היום בו היינו לעם, צו אחד שהוא מן הנשגבים ביותר באנושות, וגאונותו על העובדה שצ"מנו, כמכשיר נושא ערכי-נצח לכל העמים, הביא אותו לעמי תבל. הצו הוא: "כבד את אביך ואת אמך". הציווי הזה, בקיר מו, בכיצועו, יכול להיות מקור כל הטוב בלב האדם: החמלה, החרדה, האחרות, — כל אלה מקורן ביהסו של ילד לאמו, ביחסו של בן לאביו; ללמדך כי אין אתה מנותק מן המציאות, אלא אתה יצורי-יצר, יורד-מוליד, חוליה בשרשרת הדורות. "כבד את אביך ואת אמך".

מנין באנו? נזרקה בחלל האוויר המלה "עצירה". המלה הזאת יש בה צליל של שלילה? — לא באוני. העצירות הללו בפולין, ברייסון ובלטא, הן חיו בהשפלה ובגאווה; היתה בהן עבדות, והיתה בהן חירות; היתה בהן היתנות מאדמת המולדת, והיתה בהן נאמנות לערכי נצח. לו העצירות האלו היו קיימות עדיין, לו תושביהן היו חיים! מה היינו — כל אחד מאתנו — מוכנים לתת כדי שמיליוני התושבים של העצירה הקטנה יחיו עמנו, יהיו אתנו, או לפחות ממרחקים יקראו על פארלאמנט עברי, על צבא עברי. כמה שגות חיים היה כל אחד מאתנו נותן כדי שאבותינו ואמהותינו יזכו לראות באתחלה דגאולה?

יש לכבד אב ואם בחייהם; עוד יותר יש לכבד אב ואם מתים; על אחת כמה וכמה יש לכבד אב ואם שמתו על קידוש השם, שנטבחו ונרצחו משום שהם היו אכותינו ואמהר תינו, בני העם היהודי.

עכשיו שערו בנפשכם, חברי הכנסת: לו היו אבותינו ואמהותינו חיים כיום היה ולו היו שומעים שבארץ ישראל, תחת ממשלה עברית, בהחלטת בית-נבחרים עברי, הוקמו דירי חזירים כמעט בכל פינות המדינה — הרי זה היה יום שחור להם, תשעה-באב שלישי, הרי בנאלבקי, המושפלת והגדולה והקדושה, היו יהודים חוגרים שק ושמים אפר על ראש שיהם; האין זו אמת? הרי אנתנו היינו גורמים להם צער שאי אפשר לתאר.

הם אינם עוד, הם נרצחו; המותר לנו, לגרום להם במרו"מים אותו צער? המותר לנו היום להשפיל אותם ולדכא אותם?

זו הקריאה לכל חברי הכנסת, לפלוני אלמוני, ולשל-מוני — ביחוד לשלמוני: "כבד את אביך ואת אמך". זכור את אשר היו אומרים הם, מיליוני יהודים — בשר מבשרך, דם מדמך, נפש גונפך, לב מלכך, מה היו אומרים הם לו היו חיים והיו שומעים על תופעה כזאת במדינת ישראל?

מטעם זה — שאינו אלא אחד מן הסעמים, כמובן — אני תמכתי, יהו עם חברי סיעות אחרות, בהצעת חוק פשוטה, בעלת משפט אחד, שתאמר: תגורש החיה הזאת מבית ישראל. מה יקרה, למי ייעשה עוול אם לא תהיה חיה זו בבית ישראל?

מדברים על כפיה מצפונית. אהה, רבותי — אנשים המר כנים לגרש מביתו יהודי, משום שהוא קורא עתון שעליו לא נתן המזכיר את הסכמתו, אינם צריכים להעז להופיע בשם החופש המצפוני וגוד כפיה מצפונית, כשמציעים לגרש חיה מסוימת מבית ישראל. כאן איראפשר לדבר על כנות, מול דרפרצופיות. לאט לכם!

אני תמכתי בהצעה פשוטה זו, שתובא לפני הכנסת. אך מה הובא במקומה? — חוק הסמכה מיוחדת. שמעתי את שר הדתות אמש מדבר על החוק הזה. שר הדתות יודע שאני

מכבד אותו מאד על ישרו האישי ועל אהבת ישראל האמיתית המקוננת בלבו. אני יודע שהוא עמד במבחנים של אהבת ישראל, אל, ועמד בהם בכבוד. לאו כל חבריך — שר הדתות — זכאים להערכה כזאת.

אבל, כשמעתי את שר הדתות אמש מדבר על החוק הזה, תמהתי: זו גישה של יהודי מאמין? את נפשי הצלתי? אני השגתי "הישג" — במקומות מסוימים לא תהיה החיה ולא תתקיים מכירתה? אני אינני חושב שאדם מאמין, בעיקר יהודי מאמין, מסמיך את תורתו על "את נפשי הצלתי". חיפה איננה עיר ואם בישראל? אם תקבלו חוק זה, חיפה על רבבות תושביה תיהפך למרכז המרכזים של מה שאתם עומדים לאסור. עפולה איננה עיר? גבעתיים איננה עיר בישראל? אני יושב בהל-אביב, שם יטוהר הבית; בירושלים לא ייטמא; אבל ממש על סף ביתי כל זה יהיה קיים, במרחק שני קילומטרים יהיה פיגול, ולכך אתם קוראים הישג מבחינת העקרון שאתם עומדים עליו?

אילו הייתם באים בהצעה פשוטה: הואיל ועצירות מסוימות הוציאו חוק עזר ובית-הדין העליון לא הכיר בחוקיותו, באה הכנסת ומוחקת מה שקוראים בשפת המשפטנים חוק ואלידאציה, הקובע, כי חוקי העזר — על אף כל האמור בדין אחר — שהוצאו על-ידי הרשויות המקומיות להגבלה או לאי-סור וגו' — ניתן להם תוקף חוקי. אבל הרי אתם לא הבאתם הצעה כזאת. אתם הבאתם חוק הסמכה. אתם נטלתם מעצמכם את האחריות שבית-הדין העליון קבע שהיא אחיותכם או אהריותו. כי הענין אינו מוניציפאלי, אין זה ביוב גם אם זה לכלוף. הענין הוא עקרוני, יסודי, ובית-הדין העליון קבע שהוא שייך לרשות הממלכתית, זאת אומרת לבית-המחוקקים. אם אתם נותנים סמכות לאסור זאת, באותו רגע אתם נותנים סמכות להתיר; כל משפטן יגיד לכם זאת. אתם יודעים את המציאות המוניציפאלית. אתם יודעים שרוב הרשויות המקומיות יותר ולא יאסרו.

למנחם בגין (תנועת החרות):

זה המצב כיום. את המפה אני יודע. את הקואליציה — לא, על-ידי חוק זה אתם למעשה מנציחים את החזיר בישראל. לא מגרשים אותו אלא משאירים אותו, והפעם לא בתוקף עוב, דה אלא בתוקף חוק, בתוקף חוק שאתם מביאים לאישור, בתוקף חוק שאתם מבקשים תמיכה בו. אתם מנציחים את החזיר בישראל. זה פאראדוקס, אבל אמת. למה עשיתם כדבר הזה?

מטעמים אלה נצביע כפי שהחלטנו להצביע. חבר הכנסת ברנשטיין, נשיא הסתדרות הציונים הכלליים, אמר אמש, שהוא יצביע בעד חוק זה משום שהוא יגביר את גידול החזיר ולא יגביל אותו. אני הייתי בתפיל, מאותה סיבה עצמה, מצביע נגד חוק זה. אבל שם יש המלה "איסור", לכן איראפשר לי להצביע נגד. אבל לתמוך בחוק זה כאשר לאדם יש הכרה שהמדובר הוא בעקרון ובמסורת ובנפש האומה? — הה, לא, אין זה ענין לקואליציה, להתחברות של סיעות. לכן אני פונה אליכם, חברי הסיעות הדתיות, שהבאתם חוק הסמכת-קיום החזיר בישראל, שהבאתם חוק שלפני קיום החזיר היה כשר מבחינה חוקית, אני פונה אליכם ומבקש מכם שתקחו אותו בחזרה. אני פונה אליכם בבקשה שתלכו לממשלה, תדברו אליה מעבר לכל חשבונות קואליציוניים, ותתבעו שעם חידוש המושב של הכנסת — הרי בלא הכי בימי הסגרה לא נעשה שום דבר...

בג"ץ 953 / 01
בג"ץ 1355 / 01
בג"ץ 7406 / 01
בג"ץ 2283 / 02

א

ח"כ מרינה סולודקין
נגד

ב

1. עיריית בית-שמש
2. שר הפנים

בג"ץ 953/01

שינוי – התנועה החילונית ו-5 אח'
נגד

ג

1. שר הפנים

בג"ץ 1355/01

2. עיריית בית-שמש

ד

ח"כ מרינה סולודקין ו-3 אח'
נגד

ה

1. עיריית כרמיאל
2. ראש-עיריית כרמיאל

בג"ץ 7406/01

3. שר הפנים

חברת מעדני מניה תעשיות מוצרי בשר וגקניקים בע"מ
נגד

ו

1. ראש-עיריית טבריה
2. מועצת עיריית טבריה

בג"ץ 2283/02

3. היועץ המשפטי לממשלה

ז

בבית-המשפט העליון בשכתו כבית-משפט גבוה לצדק

[14.6.2004]

א לפני הנשיא א' ברק, המשנה לנשיא (בדימ') ת' אור, המשנה לנשיא א' מצא והשופטים מ' חשין, י' טירקל, ד' ביניש, א' פרוקצ'יה, א' א' לוי, מ' נאור

ב העתידות עוסקות בחוקותם של חוקי עזר שחוקקו כמה עיריות מכוח סמכותן על-פי חוק הרשויות המקומיות (הסמכה מיוחדת), חשי"ו-1956 (להלן – חוק ההסמכה), ובהם נאסרה מכירת בשר תזר ומצויין בכל תחומי העירייה או בחלקים של תחום העירייה. העותרים טוענים כי חוקי העזר פוגעים בחופש העיסוק של העוסקים במכירת בשר תזר בתחומי אותן עיריות וכן בחופש המצפון הדת של מי שצורכים מוצרים אלו. כמו כן נטען כי חוקי העזר הגרועים אינם עומדים בררשות המידתיות המינהלית.

19. היקף שיקול-דעתה של הרשות המקומית שעה שהיא מחליטה על חקיקתו של חוק עזר בעניין מכירת בשר חזיר ומוצריו נקבע על-פי הפירוש שניתן לסעיפי ההסמכה שבחוק ההסמכה. פירוש זה מצדו נותן ללשון חוק ההסמכה אותו מובן המגשים את התכלית (הספציפית והכללית, הסובייקטיבית ("כוונת המחוקק") והאובייקטיבית ("כוונת החוק")) המונחת ביסוד חוק ההסמכה. מהי תכלית זו? בחינתם של הנתונים מעלה תכליות אחדות שיש להביאן בחשבון.

ד

20. התכלית הראשונה המונחת ביסוד חוק ההסמכה עניינה הרצון להגן על רגשותיהם של יהודים הרואים בחזיר את סמל הטומאה, תפיסה זו היא כמוכן כיסודה דתית. "החזיר נתשב מאז ומעולם לסמל הטיעוב והשיקץ והגועל בעיני האדם היהודי" (השופט זילברג בפרשת לובין [4], בעמ' 1065). תפיסה דומה מקובלת גם באסלאם. עם זאת התפיסה היהודית אינה אך ביטוי לדיני הכשרות, שהרי אלה אינם מוגבלים אך לבשר חזיר. באיסור על אכילת חזיר גלום, נוסף על השיקול הדתי, ובזיקה אליו, גם שיקול לאומי, התורג מתפיסה דתית הקשורה לדיני הכשרות, והמשותף לרבים שאינם דתיים או מסורתיים.

ז

608 פסקי-דין, כרך גח, חלק חמישי, תשס"ד/תשס"ה 2004

21. התכלית השנייה אשר חוק ההסמכה נועד להגשימה עניינה הרצון להגשים את חירותו של הפרט. זו הייתה תכליתו הסובייקטיבית של חוק ההסמכה. זוהי גם, כתכליתו של כל חוק אחר בישראל, תכליתו האובייקטיבית. חירות זו מעוגנת בפסיקתו הענפה של בית-משפט זה מאז קום המדינה. היא מעוגנת כיום בחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו (סעיפים 2 ו-4). חירות זו כוללת את חירותו של כל פרט לקבוע לעצמו את אורח חייו וממילא את החופש להחליט איזה מוון יקנה ויאכל, ואיזה מוון לא יקנה ולא

ז

יאכל,

609 פסקי-דין, כרך גח, חלק חמישי, תשס"ד/תשס"ה 2004

22. התכלית השלישית, אשר הפטורה המונחת ביסוד חוק ההסמכה מבוססת עליה, עניינה הסמכת הרשויות המקומיות לקבוע הוראות באשר למכירת בשר חזיר ומוצריו. להבדיל מאיסור על גידול החזיר, שלגנזיו נקבע הסדר ארצי, לגבי איסור על מכירת בשר חזיר ומוצריו נקבע הסדר מקומי. המטרה הייתה אפוא כי איוון בין התכליות הנוגדות – השיקולים בדבר הגנת רגשות דתיים-לאומיים, מזה, והשיקול בדבר חירות הפרט, מזה – לא ייעשה ברמה הארצית, על-פי נוסחת איוון עקרונית שהמחוקק קבעה. תחת זאת המטרה הייתה לאיוון שיעשה ברמה מקומית. באיוון מקומי זה תהא התחשבות בצבינה של הרשות ובנתונים המשתנים שבכל רשות מקומית. התוצאה היא אפוא כי המתח בין שתי התכליות הראשונות הועבר למישור המקומי. שיקול-הדעת הוענק לרשות המקומית. מהו היקפו של שיקול-דעת זה, וכיצד יש להפעילו? לבחינתן של שאלות אלה נעבור עתה.

ה

ך

ז

25. בניתוחם של מבחנים אלה נעמד לנגד עינינו רוגמה היפותטית של מועצה מקומית, אשר בתחומה שלושה כפרים או שלוש שכונות. המרחק בין הכפרים או השכונות אינו גדול. קיים קשר תחבורתי שוטף בין הכפרים והשכונות, וניתן להגיע מכפר לכפר ומשכונה לשכונה תוך זמן קצר. כפר אחד או שכונה אחת (כפר א) מורכבים מתושבים שרגשותיהם הרחיים והלאומיים ייפגעו אם יהיה ניתן למכור בכפרם בשר חזיר ומוצריו. מצויים בכפר זה כמה תושבים שלא ייפגעו מכך אך מספרם מזערי. הכפר השני או השכונה השנייה (כפר ב) מורכבים מתושבים שכל כולם – למעט מספר מזערי של תושבים מתנגדים – מבקשים לרכוש בשר חזיר ומוצריו או אינם מתנגדים לכך. כפר ג או שכונה ג מורכבים מתושבים משני הסוגים בלא אפשרות של הפרדה טריטוריאלית. מה מורה חוק ההסמכה לעניין שיקול-דעתה של הרשות המקומית בכל אחד מכפרים או שכונות אלה? רוגמה היפותטית זו משקפת את הבעייתיות שלפנינו. אכן, חוק ההסמכה לא ביקש לקבוע איוון כולל וכללי לכל שטח המדינה. הוא רואה בכל רשות מקומית יחידה בפני עצמה, והוא מאפשר בתוכה חלוקה טריטוריאלית פנימית. דבר זה מוצא את ביטויו בסעיף 2 לחוק ההסמכה, הקובע כי רשות מקומית רשאית להטיל הגבלה או איסור "...על כל אזור שיפרטה או על חלק מסויים ממנו, ובלבד שיחולו על כל האוכלוסיה באותו אזור או באותו חלק ממנו".

27. המסקנה הינה כי בכפר א, המורכב כולו (למעט מיעוט מזערי) מתושבים המתנגדים מטעמים דתיים ולאומיים למכירת בשר חזיר ומוצריו, ניתן לאסור מכירתו של בשר חזיר ומוצריו. אותה מסקנה תחול אם עניין לנו בעיר המחולקת שכונות שכונות, ובאחת השכונות כל התושבים (למעט מיעוט זניח) מבקשים לאסור מכירת בשר חזיר ומוצריו בשל פגיעה ברגשותיהם הרחיים והלאומיים. אכן, נקודת המבט של חוק ההסמכה היא טריטוריאלית-מקומית, והיא מבוססת על האפשרות של חלוקת העיר לשכונות תוך התייחסות לכל שכונה כיחידה טריטוריאלית נפרדת לעניין הפעלת שיקול-הרעת על-פי חוק ההסמכה.

29. המסקנה היא אפוא כי בכפר ב המורכב כולו (למעט מיעוט זעיר) מתושבים המבקשים לצרוך בשר חזיר ומוצריו או אינם מתנגדים לכך, לא ניתן לאסור כדין מכירת בשר חזיר ומוצריו.

35. מסקנתי היא אפוא כי אם יובטחו התנאים שעמדת עליהם – ובמרכזם נגישות ראויה בכפר ב או בפאתי כפר ג -- תוכל הרשות המקומית, המאגדת את שלושת הכפרים, לאסור מכירת בשר חזיר ומוצריו בכפר א ובכפר ג. ביסוד גישתי זו מונחת הפגיעה הקשה באינטרס הציבורי ממכירת בשר חזיר ומוצריו. זוהי פגיעה ברגשות הדת וברגשות הלאומיים גם יחד, כאשר האחרונים מעצימים את הראשונים. עם זאת בכך בלבד אין להצדיק פגיעה בזכויות האדם. פגיעה כזו תהא חוקית רק אם יובטח כי ניתן להפחית את עוצמת הפגיעה בזכויות האדם בעניין שלפנינו על-ידי קיום התנאים שעמדת עליהם. בכך אני רואה איוון ראוי בין התכליות המתנגשות (השוו ע"פ 217/68 יוזאקטס בע"מ נ' חדינת ישראל [23], בעמ' 364). אין לנו עניין בכפיית מצוות על המתנגדים לכך, שכן מתאפשרת בקלות יחסית רכישה של בשר חזיר ומוצריו (השוו פרשת מישראל [7], בעמ' 507).

36. מרכיב מרכזי בפשרה המונחת ביסוד חוק ההסמכה הינו שיקול-דעתה של הרשות המקומית. כמובן, שיקול-דעתו זה אינו מוחלט. הרשות המקומית אינה חופשית לעשות כרצונה. עליה לפעול במסגרת אמות המידה שעמדנו עליהן. עליה לבחון, על רקע המציאות המקומית, את עוצמת הפגיעה ברגשות, מזה, ואת עוצמת הפגיעה בזכות, מזה. עליה לבדוק את החלופות המעשיות בכל הנוגע למכירת בשר חזיר ומוצריו. לעתים בחינה זו מעלה פתרון חוקי אחד בלבד. לעתים יהיו כמה פתרונות חוקיים. נוצר "מיתחם חוקיות", או "מיתחם מידתיית"